

גבולות היחידה: פרק יא, פסוקים א – לג¹

נושא היחידה: מינויו של יפתח, יפתח מול עמון, והמלחמה

כתבה: יעל דאר

מספר שיעורים לפי המתווה: 1

הסבר כללי:

ע"מ להבין היטב את הפרק יש להקדים שני עניינים.

- א. מעמדו של יפתח בין אנשי שבט, הגלעדים. נביא כאן כמה משפטים מהקדמת דעת מקרא לפרק י"א (שופטים עמ' קכ): "יסוד קיומו של אדם באותה תקופה היה זיקתו לשבטו ולמשפחתו ולבית אביו. לחמו ומימיו באו מנחלת אבותיו. אחיו ובית אביו היו גואליו בעת מצוקה בחייו. הם גאלו את דמו, אם נפל בידי בני עוולה. הזקנים, ראשי בתי האבות, היו מנהיגי הציבור. על פיהם הוכרעו כל ענייני הציבור. מי שהודח ממשפחתו, שוב לא היה אדם מן הישוב. לא היה לו מגן ומחסה. מטה לחמו נשבר. אנשים כאלה יצאו אל המדבר, שם פגשו עוד אנשים כמותם. חלקם היו 'ריקים ופוחזים'. אנשים אלה – אם היו פוגשים אדם מתאים בעל תכונות מנהיגות, מיד היו מתחברים אליו. מתלקטים אליו. יושבי הקבע לא חפצו בדרך כלל בקרבנות של אנשי הגדודים שהיו בעיניהם אנשים ריקים... אולם בעת צרה היו פונים אליהם לפעמים לעזרה. מגמתם של זקני הדור היתה בד"כ כי הגדוד ישכיר עצמו להם להילחם את מלחמתם ואחר כך ייטול שכרו ויסתלק ויחזור למדבר". – יפתח היה איש כזה, גיבור חיל, תקיף ועז נפש, שאליו התלקטו כל מיני אנשים 'ריקים'. כשזקני גלעד פונים אל יפתח, הם לא מעוניינים למנותו למנהיג, אלא רק לראש המלחמה. לקצין.
- ב. עניין שני הוא גבולות העמים שישבו בעבר הירדן. במפה המצורפת בסוף היחידה נוכל לראות את שטחי מואב, עמון וארץ יעזר. בצפון נמצאת מלכותו של עוג – מלך הבשן. שנים רבות קודם הסיפור שלנו כבש סיחון מלך חשבון חלק גדול משטחה של מואב. בכך צמצם את שטחה של מואב, ודחק את עמון מזרחה. על בני ישראל נאסר לכבוש את שטחי עמון ומואב 'כי לבני לוט נתתה ירושה'. אך ברגע שסיחון מלך האמורי כבש שטחים ממואב – פקע איסור זה לגבי אותם השטחים. ואכן, משה ובנ"י כבשו שטחים אלה (במדבר כ"א) – הם ארץ יעזר. פרט זה יהיה חשוב להבנת טענותיו של יפתח מול מלך בני עמון.

פתיחה:

נזכיר את המצוקה הכפולה של בני ישראל. העמונים מציקים להם, ואין להם מנהיג הולם. ניזכר במכרז שפורסם, ונראה כמה מן הכרזות שהכינו הילדים.

¹ פסוקים ל – לא עוסקים בנדר שנדר יפתח. נקרא אותם בשיעור זה, אך נדון בהם בשיעור הבא.

עיון בפסוקים:

זקני גלעד פונים אל יפתח הגלעדי. התנ"ך מציג לנו את גלעד. נקרא פסוקים א – ג: אלו פרטים יש לנו עליו? בנין לו תעודת זהות².

	תעודת זהות	
	שם פרטי:	<u>יפתח</u>
	נחלה:	<u>הגלעדי</u>
	שם האב:	<u>זלז</u>
	פרטים על האם:	<u>אויסה זונה י אחרת</u>
	מקום מגורים:	<u>ארץ לוא</u>
	תכונה עיקרית:	<u>גיבור חיל</u>

את הפרטים נדלה מן הפסוקים.

נשים לב: בתעודת הזהות כתבנו קודם כל פרטים על יפתח ועל משפחתו. רק בסוף כתבנו את התכונה העיקרית. אך בתנ"ך – זה העיקר. הוא היה גיבור חיל, וזו התכונה שבזכותה הוא התמנה לבסוף להיות המנהיג. פרטי לידתו ומשפחתו פחות חשובים.

נסביר לילדים את המשמעות של הגירוש מהבית, כפי שהסברנו בהסבר הכללי לשיעור זה. אל יפתח התלקטו אנשים ריקים משום היה לו כושר מנהיגות והוא היה 'גיבור חיל'.

יש להסביר כאן כי פרטי משפחתו של יפתח מוצגים כאן במאמר מוסגר. ומיד חוזרים לענייני עמון המציקים לישראל. אלה הם 'פרטי רקע'.

פסוקים ד – יא:

נקרא את הפסוקים ונסביר. זקני גלעד מחפשים מישהו שיוביל את המלחמה. הם מציעים ליפתח, שהוא גיבור חיל את התפקיד. אולם ייחוסו היה בעיה. מי רוצה מנהיג שאמו היא 'אישה זונה' או 'אחרת'? זקני גלעד מתקשים בזה. הם מהססים לתת לאיש כמו יפתח להיות המנהיג. את סיכום שיחתם נוכל להראות במצגת המצורפת. בכל פעם נסיף נדבר לשיחה, ונעשה זאת תוך כדי שיחה וקריאה עם הילדים בכיתה.

ראש וקצין: הצעתם הראשונה של זקני גלעד ליפתח היא "לָכֶּה וְהָיִיתָ לָנוּ לְקָצִין" קצין הוא המנהיג בשדה הקרב. בקשה זו היא עזרה חד-צדדית. יפתח יציל את העם במלחמה, ועל כך משיב יפתח: "הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וְתִגְרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמִדֹּעַ בָּאתֶם אֵלַי עֲתָה כְּאִשֶּׁר צָר לָכֶם!?" במענה לכך, מציעים הזקנים את ה"גירסה המלאה" כפי שהוכרזה במצפה גלעד: "לָכֶּן עֲתָה שְׁבֹנוּ אֵלַיִךְ וְהִלַּכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בְּבָנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָנוּ לְרֹאשׁ לְכָל יְשֻׁבֵי גִלְעָד". ה"ראש" הוא המנהיג המדיני הקבוע, ולא רק קצין צבאי. יפתח מחדד תנאי זה וקובע כי אם ינצח במערכה "אֲנִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ", וזקני גלעד מקבלים את התנאי בלשון שבועה. בסופו של דבר בבוא יפתח

² בסוף מהלך ההוראה יש תעודת זהות ריקה.

³ נשים לב: בהצעה הראשונה כתוב ונילחמה, ובהצעה השניה כתוב ונלחמת. האם המלחמה שלנו ואתה לוקח בה חלק, או שאתה מנהיג והמלחמה על שמך ובאחריותך.

למצפה נאמר "וְנִשְׁיֵמוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקֶצֶץ" אבחנה זו מסבירה את אריכות הדברים במעמד שבפסוקים ד-יא, ויש בה כדי להמחיש את הקושי שבקבלתו של יפתח כמנהיג. (מן המתווה המפורט).

לסיכום העניין, יפתח הולך עם הזקנים אל ה'מצפה', ושם הם מכתירים אתו לתפקידו. מצפה זו אינה המצפה שבנחלת בנימין⁴, אלא היא עיר בנחלת שבט גד (כנראה העיר מצפה גלעד?), בעבר הירדן המזרחי. כדאי להראות לילדים את המפה (במצגת) עם מקום כינוס העמונים ב'גלעד', בני ישראל ב'מצפה גלעד' וכן את ארץ טוב, מקומו של יפתח.

פסוקים יב – כח:

נספר לילדים כי יפתח נואם נאום חוצב להבות מול מלך בני עמון. נקרא את הנאום ונסה לסכם את טענותיו של יפתח.

חלק זה פותח בדו שיח: נקרא פסוקים יב – יג ונראה כיצד נפתח הדו – שיח. (בעזרת הילדים). **יפתח:** מה לי ולך כי באת אלי להילחם בארצי?

מלך עמון: כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד היבוק ... ועתה השיבה אתהן בשלום.

המילים ברורות. נסביר לילדים את מפת העמים בעבר הירדן המזרחי ע"פ הכתוב בהסבר שבתחילת יחידת הלימוד.

את פסוקים טו – כד נחלק לארבע קבוצות. כל קבוצה תקבל פתק עם מספר הפסוקים שצריכה לקרוא (להלן). משימת כל קבוצה – לספר לכיתה, בלשונה (ולא בלשון התנ"ך) את הטענה של יפתח. הילדים יכולים לקרוא מהתנ"ך, ובלבד שזו תהיה קריאה מוטעמת המעידה על הבנתם. את פסוק כג יש לקרוא בשאלה "ועתה, ה' אלוקי ישראל הוריש את האמורי מפני עמו ישראל, ואתה תירשנו???"

לאחר שקראנו את החלק הארי של הפסוקים ננסה לסכם את טענותיו של יפתח.

א. פסוקים טו – יט: מבחינה היסטורית, ישראל כבשו שטח שלא היה כבר בשליטת עמון, אלא בשליטת האמורי. אין מקום לטענה "כי לקח ישראל את ארצי", ארץ עמון, משום שהיא כבר לא היתה ארצו.

ב. פסוקים כ – כד: סיחון מלך האמורי יצא למלחמה נגדנו, אך ה' עזר לנו וניצחנו.⁵

ג. פסוקים כה – כז: לטענתך, בני ישראל כבשו את עמון. זה היה לפני 300⁶ שנה. מדוע נזכרתם רק עכשיו? למה לא נלחמתם בעת ההיא?

ד. פס' כז: לא עשיתי לך דבר. למה אתה עושה לי רעה?

לאחר שנקרא את כל הנאום ניתן לילדים את דף העבודה שנמצא בסוף יחידת הלימוד. אפשר להשתמש בדף העבודה במהלך השיעור עצמו. הילדים מקבלים את טענת יפתח בלשוננו, ומחפשים את המילים המדויקות בפסוקים שקראנו.

⁴ אף שיש כמה מפרשים הסבורים כך.

⁵ בפסוק זה ישנה אירוניה ולעג על כמוש, אלוהי מואב. זהו לעג המזכיר את דברי ה' בתוכחה לישראל (פרק י', יד).

⁶ רש"י עושה חישוב של כל השנים. אם נספור את כל שנות השופטים שהיו עד עכשיו (שנות השעבוד כלולות בשנות ישועת השופט) ונוסיף את שנות יהושע בן נון (לפי חז"ל 28 שנים), נקבל בדיוק 300 שנה.

תגובת מלך בני עמון: פס' כח: "ולא שמע מלך בני עמון אל דברי יפתח".
אין ברירה – יוצאים למלחמה.

פסוקים כט – לג:

נקרא את הפסוקים. **לא נתעכב על הנדר.** נשאירו אותו לשיעור הבא.
משימת קריאה: למצוא ביטויים המלמדים אותנו שה' תומך ביפתח.

- "ותהי על יפתח רוח ה'..." (פס' כט)
- "ויתנם ה' בידו" (פס' לב)
- "ויכם... מכה גדולה מאוד" (לג)

חשוב לעיין במפה שבמצגת ולהראות את המקומות שיפתח הגיע אליהם במרדף אחר העמונים.

הצעות להמחשה:

- מפות להמחשת האזור.
- טבלת סיכום שיחת יפתח עם זקני גלעד.
- דף עבודה המסכם טענות יפתח מול מלך בני עמון.
- הכנת תעודת זהות לשופט.

מסרים והפנמה:

- תכונת הלב של האדם חשובה יותר מפרטים על משפחתו (שממילא אינם בשליטתו).
לא ה'יחוס' קובע, אלא תכונות וכישרונות של האדם.
- אמנם יפתח גורש ממשפחתו, אך עדיין מרגיש קשר הדוק וחס אל עמו, עם ישראל, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בנאומו מול מלך בני עמון.
- גם לשופט שאינו נבחר מלכתחילה יש יראת ה'. אנו רואים את יפתח מתפלל לפני תחילת התפקיד במצפה גלעד, וכן, נודר נדרים (אם כי שלא כהוגן) ע"מ להצליח במלחמה.

סיכום:

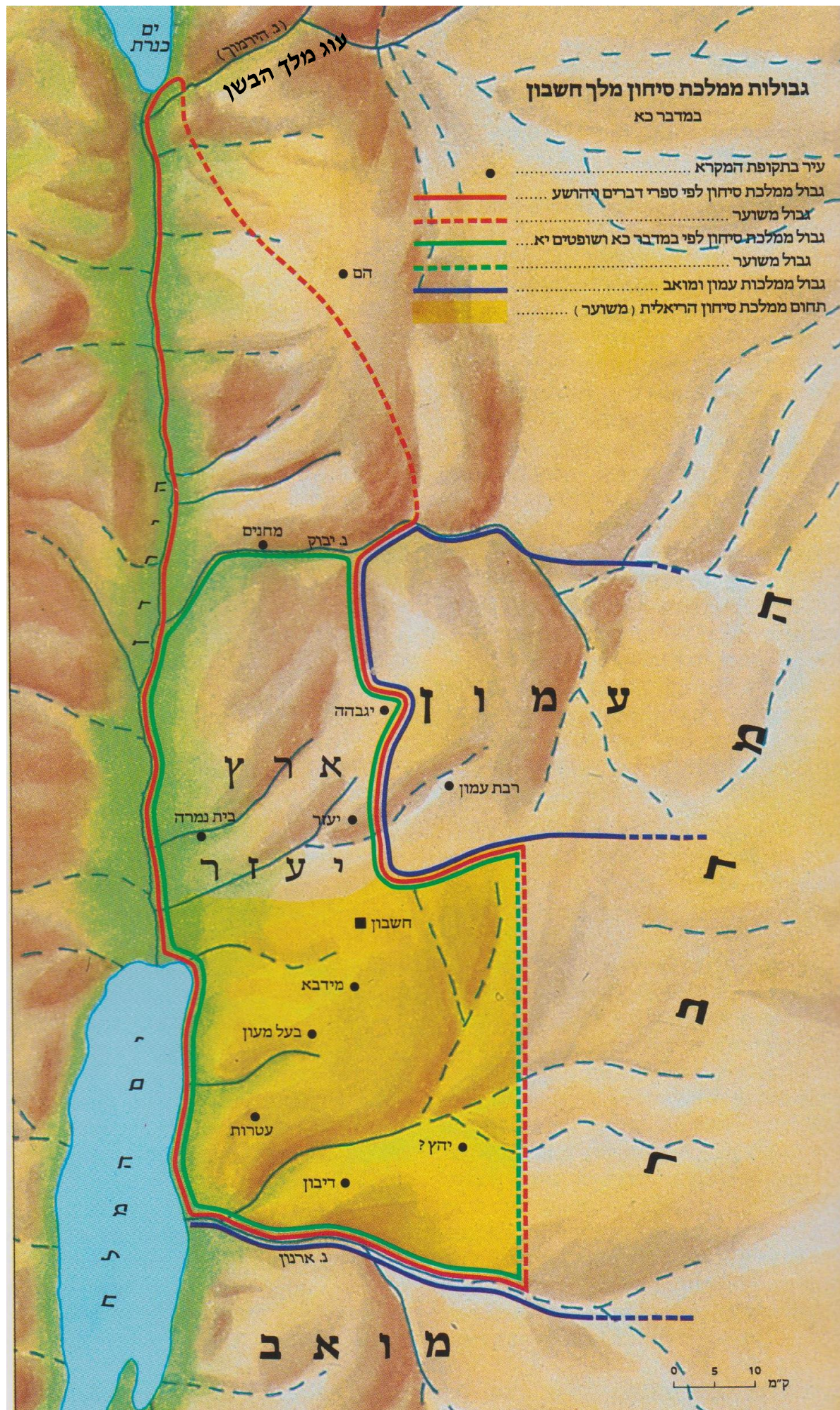
בשיעור זה למדנו על שופט שלא התמנה מלכתחילה על ידי ה', ולבסוף ראינו שה' תומך בו וה' אתו.

אלו תכונות מצאנו אצל יפתח שסייעו לו בתפקידו? אפשר לחפש תכונות בפרק, ועדיף ללמוד תכונות מתוך המעשים שעשה. משימה זו יכולה להיות שיעורי בית, ופתיחה לדיון בשיעור הבא.

- גיבור חיל
- יראת ה' – הוא מתפלל במצפה.
- רצון להתקרב לה' – נודר נדר.
- בעל קשר חזק לעמו – נאם נאום לאומי וזה מראה על מחובר מאוד לשורשיו של עם

ישראל.

- עומד על דעתו – בשיחתו עם זקני גלעד. עמד על דעתו וזכה להיות לראש ולקצין.
- לא נוטר טינה – יפתח יכול היה שלא להיענות לבקשת זקני גלעד כי גרשו אותו מבית אביו. יפתח לא נוטר טינה ויוצא מיד להציל את ישראל.

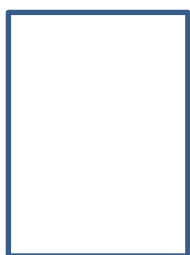
פרק י"א פסוקים יב - כז

יפתח נואם נואם חוצב להבות באזני מלך בני עמון.

כתבו בלשון הפסוק את טענותיו של יפתח.

טענת יפתח בלשונו	טענת יפתח בלשון הפסוקים (אפשר לדלג על מילים ולכתוב חלקי פסוקים חשובים)
לא מידי מואב ועמון לקחו ישראל את הארץ, אלא מידי האמורי.	
האמוריים פתחו במלחמה ולא אנו, וה' עזר לנו לנצחם.	
מדוע לא נחלמתי עם האמורי אז, ונזכרתם רק כעבור 300 שנה?	
אנו, ישראל, לא עשינו לך כל רע. ואם תילחם בנו, ה' ישיב לך כרעתך.	

תעודת זהות

תמונה

שם פרטי: _____ נחלה: _____
שם האב: _____ פרטים על האם: _____
מקום מגורים: _____
תכונה עיקרית: _____